

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ՓՐՕՖ. ԳՐԻԳՈՐ Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ

ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԻՒՆԸ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԾԵՐ

Փրոֆ. Գրիգոր Ա. Սարաֆեան ծնած է 1880 Յունիս 20-ին, Կիլիկիայ Այնթապ քաղաքում մեջ:

Ամ փոքր տարիքին առաջին անգամ կը ղրկուի Գեորգ վարժապետ Տեր Մկրտիչ-եանի դպրոցը:

Գեորգ վարժապետի դպրոցը, ըստ ժամանակի սովորութեան, ինն միջոցով կը շարունակէր: Հոն իկող տեմն աշակերտի վիզէ տախտակի մը գրառած ալբերհարան մը կը կախուէր. տեմն էր որ աշակերտը այդ ալբերհարանին վրայէն հայերէն գիրերը Գրոց նոր-վէր իւ արտասանէր: Գրիգոր այս դպրոցին մէջ աշարութեմը եւ քերականը որովկէ վերջ կը մտնէ Ներսէսեան վարժարան:

Այնքապի Ներսէսեան այս վարժարանը ազգային դպրոց մըն էր, որուն ծախքը կը հոգացուէր եկամտաւորը այն ազգային կալուածին՝ որ պետական արձանագրութեան մէջ Աղիզիյէ համը անուամով ծածուք էր, քայց Հայ ժողովուրդը գայն կը կոչէր Միլլէր համը: Այնքապի այս խանին եկամտաւոր կը հոգացուէին ճանւ ազգային Հայկանուշեան եւ Հայ-կազեան Դպրոցները:

Գրիգոր մէկ երկու տարի հոռ ուսանելէ յետոյ կ'ընդհատէ իր ուսումը շրջանը 1891-ին, եւ կը սկսի գրադիլ իր ծննդավայրին մէջ տասը տարի շարունակ Համեսայա-գործութեամբ: 1895-ի ջարդէն վերջը ուսանելու ճար փափաք մը կ'արթննայ իր մէջ, եւ որուն իր աշխատութեան հետ, քրքրելի մասնաւոր գաւեր կ'ոռնէ փաստարան ձերծի՝ Կոստանէ: Կը համաճայ միաժամանակ քրքական Օրինագրէն (Մէթէլէյին), Կանոնին, պատմական օրէնքին եւ այլ փաստարանական ուսմանց: Ժամանակ մը կը խորիք տւելի յա-ռայ տանիլ այս ճիւղը, ապագային փաստարանութեամբ գրադելու համար, քայց իր մէջ կըլուս լցգայով այդ գործին՝ կ'որոշէ ուսուցիչ ըլլալ: Ուստի 1901-ին կընին կը մտնէ Ներսէսեան դպրոցը եւ յետոյ՝ Ալեքանական վարժարան, ուրկէ շրջանաւարտ կ'ըլլայ 1903-ին:

Ապա կը յաճախէ Այնքապի Կեդրոնական Գօլէնը, 1903-ի աշունը, ճանւ ուսուցչա-թիւն ընելով, եւ կ'ուարտէ 1909-ին: Միեւնոյն տարին կը մեկնի Ամերիկա, շարունակելու համար իր ուսումը:

Գրիգոր Սարաֆեան, Ամերիկայի Նիւ-Հէյվըն քաղաքին մէջ շարադր տարի մը իկաշխատի՝ ապահովելու համար իր կրթական թռչելը, ապա 1910-ի աշուն կը մտնէ Նիւ-Հէյվընի Նէյլ Համալսարանը, եւ շրջանաւարտ կ'ըլլայ 1913-ին, Աստուածաբանական Բա-ծինէն, ՀՊՍՈՒԱԽՈՐ ԱՍՏՈՒԱԽԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ, տիւրոսով: Ապա կը հետեւի Նիւ-Եորքի Եունիւրն Աստուածաբանական ձեմարանի շրջանաւարտին յատուկ եւ մասնաւոր դարձն-իւցքներուն, եւ միաժամանակ Նիւ-Եորքի Գօլուպիա Համալսարանի հոգեբանական ու մանկավարժական ճիւղերուն:

Գրիգոր Սարաֆեան, Հայաստանեայց եկեղեցին ուսումնասիրելու համար 1914-ի սկիզբը կը մեկնի Ամերիկայէն Ս. Էյմիածին, ուր գիտնական կարագորն եղաւ. Տեր Մկրտիչ-եանի առաջնորդութեամբ կ'ուսումնասիրէ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պատմութիւնը, գրա-կանութիւնը, դասնանքն ու աստուածաբանութիւնը, օգտուելով վանքին եկեղեցագիտա-կան ճիւղ մատենադասանէն: Նոյն տարւում աշման կը վերադառնայ իր ծննդավայրը, Այն-թապ, եւ կը պաշտօնավարէ ճարահաստատ Կիլիկեայ ձեմարանին մէջ, իրենի առաջ առաջին փրօֆէսորներէն մին:

ՍՈՐԱՖԵՆԱՆ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑԻՆ

Այնքապի Հայ ժողովուրդի տարագրութիւնը սկսաւ Առաջին Համաշխարհային Պատերազմի ընթացքին. 1915-ի տաճարում սկիզբը: Կոռավարութիւնը փութաց առաջին առիթով քաղաքէն հեռացնել Հայ մեծահարուստներն ու մտաւարականները: Այդ իսկ պատճառաւ, երբ տարագրութիւնը սկսաւ, շատ չանցած թէ՛ Այնքապի Ամերիկեան Գոյնճի եւ թէ՛ Հայկական Կիլիկեան ձեմարանի ուսուցիչները շուտով զրկուեցան Այնքապէն դէպի հարաւ, Սուրիա. իսկ Կոռավարութեան Հայկի, ուսմէ Համայնի, Հոսնի եւ Գամալեօսի, եւ ուսմէ աւելի դէպի հարաւ՝ ուրիշ վայրերու մէջ: Գրիգոր ալ Կիլիկեան ձեմարանի ուսուցիչներէն մին ըլլալուն ախտորոշեալ անոնց հետ, եւ հաստատուեցաւ Ուսի Սէլիմիէ կոչուած գիւղաքաղաքի մը մէջ. որ կը գտնուի Համայնէ բանակից մզնիկ չափ դէպի արեւելք. տափարակ դաշտի մը վրայ:

Տարի մը վերջ, 1916-ին, կոռավարութիւնը Հայ տարագիրները թրջացնելու համար ծրագիր մը մշակեց: Նախ բոլոր եկեղեցականները աւերեց դէպի հարաւ, ուսուցատեղ մը. յետոյ ժողովուրդին առաջարկեց որ փոխէ իր կրօնը եւ թրքամայ: Փորձուիլով շատ ծանր էր, կացութիւնը չափէն աւելի լուրջ ու մահաշունչ: Տարագիր Հայուքիւնը կ'ենամբի եւ մահաւ մէջոնց կը տատանէր, ուստի չկրէր զիմարտել. թէն ալստաւ, բայց սաստիկ ճնշման ներքեւ տեղի տուաւ կոռավարութեան պահանջին, բացառութիւն կազմելով մի քանի անհատներ միայն: Գրիգոր այս դաւանափոխ չեղողներէն մին էր. փոխանակ կոռավարութեան հետ բախումներն ունենալու եւ տարածած մահը զիմարտելու, ճակատագրուի համարեց հեռանալ քաղաքէն:

Ուստի կէտ գիշերին Սէլիմիէ գիւղաքաղաքը ձգելով հեռացաւ: Ժամանակ մը Թաաիլէ անուն արաբական գիւղի մը մէջ փախստական ապրելէ յետոյ, երբ լուր առաւ թէ կոռավարութիւնը տարագիրները դաւանափոխ ընելու հարցը այլեւս չ'ենտապնդեց, Թաաիլէ գիւղը ձգեց ու եկաւ հաստատուեցաւ Սուրիայ Համա քաղաքը, ուր կար Հայ գաղթականներու ստուար բազմութիւն մը:

Բայց պատերազմի վերջին տարին, 1918-ին, տաճարում սկիզբը, կոռավարութիւնը իսկէ մինչեւ 65 տարեկան բոլոր այս մարդիկը զինուորացու անունի տուէ հաւաքեց՝ նպատակ ունենալով քաղաքէն դուրս հանելով ջրաղիւս: Սովալմ Աւստրիայ կոռավարութեան միջամտութեան իբր արդիւնէ, այս ծրագրէն հրաժարելով զանոնք գործադրեցին բանակ ընտել ու զրկած էր Գամալեօս: Գրիգոր ալ անոնց մէջ ըլլալով, միւս Հայերու հետ զրկուած է Գամալեօս, ուր եւս ըմպեց դառն բաժակը մահու եւ կենաց, հեմարկուելով ծանրաւոր տառապանքներու եւ մնաց օրերով անօրի եւ ծարաւ՝ բանտիւր մէջ: Նրկար է իր կենսակ, այս պատմութիւնը եւ սակայն ան ապրեցաւ իր ունեցած հաստատ հաւատով դէպի իր փրկիչը եւ Աւստրիոյ: Ռեզլէ յեղափոխական մահուան դատապարտուած էր եւ կը սպասէր վճռին գործադրման, որ քանի մը օրով յետաձգուած էր՝ Պաշարմի առիթով: Բանտապահներ օրուան տոնակատարութիւնն օգտուելով ծանրօրէն գիծովցած պառկած էին. Գրիգոր այս պայմաններու ներքեւ կը յաջողի բանտի շէնքէն դուրս գալ եւ ապստամբի մօտակայ յաջ:

Մի քանի օրեր, ցերեկը լեռներու մէջ պահուելով, գիշերները ճամբայ փոխելով, անօրի ծարաւ, երկու անգամ ալ գողերու հանդիպելով, եւ հազարու մէկ զփախարութիւններէ ետք վերջապէս գիշեր մը կը հասնի Գամալեօս: Անկէ ալ կ'երթայ Զահէ (Լիբանան), ուր Զէյթունի մեծ լեռնային քաղաք մըն է, որուն բնակչութիւնը բնակչութեան Արաբներէ կը բաղկանայ մեծ մասամբ: Գրիգոր հոն կը մնայ մինչեւ պատերազմի վերջը:

Գրիգոր կ'ամուսնանայ Օրիոնի վիճակաւ Ռենիլեանի հետ 1920 Հոկտ. 18-ին, Պէյրութի Ս. Նշան եկեղեցու մէջ: Պաակի արարողութիւնը կը կատարէ Հոգւ. Տէր Խաչ վրդ. Աղապահեան, այժմ Արքեպիսկոպոս:

Գրիգոր եւ վիճակաւ Սարափեան կ'ունենան երկու դուստրներ, Մերիկն եւ Հերլու (Աւստրիա): Հերլու Համաշխարհային երկրորդ Պատերազմին, իբրեւ Ամերիկեան զինուոր զան կ'ըլլայ ծրարական ճակատին վրայ. Գերմաններու հետ կռուելու պահուն:

ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՐԱՅԵԱՆԸ ԻՐԻ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՎԱՐԻՁ-ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ

Երբ 1921, Յունուարին գործի սկսած է ան Ֆրեզնոյի մէջ իբր Է. Բ. Ը. Միութեան Գալիփոքնիոյ շրջանակի վարիչ-Քարտուգար, այս շրջանակը ունէր միայն տասներկու մասնաճիւղեր: Իր առաջին գործը կ'ըլլայ նախ այս տասներկու մասնաճիւղերը զօրացնել, եւ ապա նորերը հիմնել: Եւ այսպէս իր օրով մասնաճիւղերուն քիւր հառցուցած է 38-ի, իր գրիչով եւ ատենախօսութիւններով Միութեան զազափարակամը ծանօթացնելով Հայութեան Բէ՛ Գալիփոքնիոյ եւ քէ՛ Գալիփոքնիայէն դուրս շրջակայ նահանգներուն մէջ:

Արդար է նաեւ զնախտութեամբ յիշել այն բազմաթիւ գոհադուքներն ու ծառայութիւնները զորս մատուցած է իր տիկինը՝ Վիքթորիա Սարաֆեան, որպէս գործակից իր ամուսնունջ: Օգնած է իրենց միշտ Է. Բ. Ը. Միութեան ձեռնարկներու, մտաւաճող Ֆրեզնոյի Տիկանց Օժանդակի կազմութեան եւ անոր վարչական գործերուն մէջ, ինչպէս նաեւ Ֆրեզնոյի մէջ տարուէ տարի սեղի ունեցած Միութեան երեքօրեայ պազարներու ծանրածանր աշխատանքներու եւ բազում զբաղումներու ընթացքին:

Գրիգոր Սարաֆեան, իր լոկի ու մեքսիկ ջանքերով աւ գոհադուքներ, Գալիփոքնիոյ տնտեսական աստիկի տացմացի տարիներուն մէջ իսկ, կրցած է պահել մասնաճիւղներուն գոյութիւնը շարունակ: Եւ շնորհիւ իր աշայուրջ հսկողութեան եւ բոլորամուրի աշխատանքներուն, Միութեան որեւէ մասնաճիւղ չէ լուծուած Գալիփոքնիոյ մէջ իր պատմականութեան շրջանին: Յունուար 1921-էն սկսեալ, վարիչ-Քարտուգարի իր պաշտոնը վարած է երեսուն երեք տարիներ մեծ ձեռնաստութեամբ ու նուիրումով: 1954 Յունուար 1-ին իր յառաջացեալ տարիքին պատճառաւ քաշուած է գործէ:

Բարեգործականի կեդրոնը նկատի առնելով Սարաֆեանի երկարամեայ նուիրեալ ու արդիւնաւոր ծառայութիւնը, մեծարած է զինք Պատուոյ Անդամութեան» տիտղոսով:

Հաջառակ գործէ քաշուելուն, պարապ չէ կէյտծ, այլ կամուր կերպով ասիլի քան երկու տարիներու տնայայտ պրպատումներով, Գալիփոքնիոյ Շրջանային Յանձնախումբի հովանաւորութեամբ պատրաստած է Գործառնականութեան պատմագրիքը, որ պատկերացուցած է Է. Բ. Ը. Միութեան Գալիփոքնիոյ շրջանի բոլոր մասնաճիւղերու կիսմէն ու գործունէութիւնը: Ինք ալ միայն այս գիրքը գրած է առանց վարձատրութեան, այլ նաեւ անոր անագրական ծախքը հազարու հարիւր նուիրատուներ գտած է, ապա ծախելու նամար եւս աշխատած է կամուրացալ: Ուստի գրքի վաճառումէն Է. Բ. Ը. Միութեան մնացած է իբր հատույթ հինգ հազար տալար:

Նոյնպէս կարեւոր կտակի մը որպէս կտակակատար ուրբ տարի կատարած աշխատանքի փոխարէն, իբր վարձատրութիւն դատարանի կողմէ իրեն տրուած վեց հազար տալարի գումարը անբողոքութեամբ տուած է Բարեգործականի Կեդրոնը զնախտելով այս վերջին գոհադուքիւնը, զինք Բարեբար Անդամ» հռչակած է:

Աւելին, Է. Բ. Ը. Միութեան կատարուած այս երկու նուիրատուութեան փոխարէն Հայկական մօտ, Այն-Էլ-Արապի աստիկն մէջ դպրոց մը հաստատեց, եւ գայն կռից Էլ-Եստիս Սարաֆեան Դպրոց», ի յիշատակ իր նահատակ որդւոյն:

ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՐԱՅԵԱՆԸ ՈՐՊԷՍ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Այնթապի 1895-ի յարգէն ետէր ամուս Հայ երիտասարդներուն մէջ մեծ փափաք մը արթնցած էր գրի կարդալ սորվելով գարգնալու համար: Ուստի քաղաքին մէջ տեղ տեղ սկսած գիշերային վարձարաններ բացուիլ՝ գոհացում տալու անդունտած այս պահանջին: Յոյն գիշերային վարձարաններէն սին հաստատուած էր Այնթապի Նիգլիյան թանգարանին մէջ, հայասէր Ամբիկոսի Միսիս Շէրքըթի ճիւղական օժանդակութեամբ: Այս գիշերային դպրոցին մէջ Հայ երիտասարդներ կը սորվէին հայերէն եւ անգլիերէն եւ այլ կարեւոր գիտելիքներ:

Գրիգոր երբ 1901-ի սկիզբը երկրորդ անգամ դպրոց կը յաճախէր, երկկոնքը շաբաթը երկու երեք անգամ զուս կու տար այս գիշերային վարձարանին մէջ Հայ երիտասարդ-

Ոնրուն: Իրեն հետ կը պաշտօնավարէին ուրիշ Հայ ուսուցիչներ, ինչպէս նաեւ իր կրտսեր եղբայրը՝ Գէորգը: Գեորգը կը սկսէր ուսուցիչներուն կողմէ փոխի ի փոխ հիմով վարչկեամ տեւող կարմ բարոյախօսութեամբ մը, եւ յետոյ կը շարունակուէր յաստանդարտութիւնը: Գրիգորի առաջին ուսուցչական փորձառութիւնը կը սկսի այս նիդիպիւմ թանգարանի գիշերային վարժարանի մէջ:

1907-1908 կը տեւենք կորովով լեցուն երիտասարդ Գրիգորը Հասանպէշի (Ամանու) Խաչարանի գիւղական դպրոցի մէջ, ուր տեղական սովորութեամ համեմատ կիրակի օրեր ալ կը բարոզէ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ:

Ս. Էմիլիանովն Այնթապ վերադարձին զաստիճակ կը կարգուի Կիլիկիան ճեմարանի. եւ հոն Փրօֆ. Արմենակ Զամիշեանի. Փրօֆ. Յովսէփ Միսիրեանի եւ ուրիշներու հետ հոգեւոր կը լծուի Հայ մօր տերուդի հայեցի զաստիտարակութեան, իբր մասնագիտ կրօնական զաստիտարակութեան եւ եկեղեցական պատմութեան ճիւղներուն:

Տարագրութեամ երեք ու կէս տարիներու ընթացքին հայերէն ու անգլերէն լեզուներու մասնակի զաստի կ'աւանդէ Հայ երիտասարդներուն՝ Սուրբոյ Սէլիմիէ եւ Համա Բազմերուն մէջ, ինչպէս նաեւ Լիբանանի Զանիէ Բազմին մէջ, ուր իմ կը բնակէր տարագրութեամ վերջին սեւ օրերուն:

Յետ տարագրութեան, 1919-ի սկիզբը, երբ կը վերադառնայ Այնթապ, կը պաշտօնավարէ իբր տնօրէն, առաջին տարին Աղեմական վարժարանի մէջ, իսկ երկրորդ տարին՝ Վարդանեան կրթարանը: Այնթապի մէջ տարագրութենէն յետոյ բացուած էին 14 հայկական դպրոցներ, որոնց մէջ կը պաշտօնավարէին 41 Հայ ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ, աւանց յարանաւանական խորութեան: Այս 14 դպրոցներուն ընդհանուր վերատեսուչն էր Սերատաքի Փրօֆ. Նշան Պալիոզեան, որ մաթիապէս Այնթապի Աւերիկեան Գօլէճի մէջ հայերէն լեզուի զաստիտար. իսկ փոխ-վերատեսուչ էր Փրօֆ. Գրիգոր Մարաքեան:

Այս դպրոցներուն մէջ յարանաւանական աչ մէկ խորութիւն կար, այլ զուտ հայեցի առողջ կրթութիւն կը տրուէր տարագրութենէն ազատած եւ վերադարձած Հայ ընդ սերունդին: Իսկ կրօնական զաստի միայն կը սրուէին Կիրակի օրեր, աւել յարանաւանութիւն իր եկեղեցւոյ մէջ կիրակնօրեայ դպրոցով մը: Ասիկա Հայ Առաքելական եւ Աւետարանական եկեղեցիներու միջեւ գեղեցիկ օրինակ մըն էր համերայնութեան, համագործակցութեան հաստատելու գործին մէջ Փրօֆ. Նշան Պալիոզեան ու Փրօֆ. Լուսինի Լեւոնեան շատ մեծ քաջան ունեցած էին:

ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՐԱՆԵԱՆԻ ԿՐԾՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՆԹԻՅԵՒՆԸ

Կրօնական գործունէութիւնը կը սկսի Այնթապի Քրիստոսասիրաց Ընկերութեան մէջ 1900-ի աշուն, որուն իմ կ'իմադրիւ անդամներէն միւն էր: Քրիստոսասիրաց Ընկերութիւնը Այնթապի մէջ Կիրակի օրեր հաղիւտը լսարան կ'ունենար տեղւոյն Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ հովանաւարութեան ներքին, եւ երբեմն ալ հայկական քաղերու մէջ շաբթուան լուս օրերու իրիկունները հոգեւոր ժողովներ տեղի կ'ունենային տուններուն մէջ: Գրիգոր իրենց դպրոցի ուսանող, Կիրակի օրեր ուրիշ իրեն հասակակից երիտասարդներու՝ Կարգին Ս. Բարոզէր այս լսարաններուն մէջ եւ կամ տուններու հաւաքոյններու մէջ, ուր որ առիթը կը ստեղծուէր խօսելու: Այնթապի Գօլէճի իր ուսանողութեան շրջանին, աւանդ, արձակուրդներու ժամանակ, Հայ գիւղերը կ'աչցելէր եւ կը բարոզէր Հայ ժողովուրդին բոլորովին ճիշդ, պարզապէս Հայց. եկեղեցւոյ պայծառութեան մպաստելու գիտելով: Երբեմն երբայու միջոց չգտնելով՝ Բալիւզ կ'երթար, որպէսզի ծառայէր իր ժողովուրդին:

Երբ 1909-ի գարնան Ատանայի կոտորածը տեղի ունեցաւ, Ամանուի հայկական գիւղերուն մէջ եկեղեցականներուն մեծ մասը սպաննուած էր: Այնթապէն մէկը կ'ուզէին զբնկել որ երբ բարոզէր եւ միջերարէր այդ տեղերու լճաւծ Հայութիւնը: Հայ Բողոքական պատուելիներ շատ էին մնացած էին, Բանգի Ատանայի ճամբուն կ'ուզ սպաննուէր Էնի Դուտեր, հոն տեղի ունենալիք տարեկան միտութեամ ժողովին երբայու առնէ: Երբ Փրօֆ.

րափնանքին մյուս առաջարկ եղաւ երբեք չի չմերժեց, եւ 1908-ի ամառը զմաց այցելեց, քանզի եւ միջիտարեց, Հասանալէյի գիւղը իրեն կեդրոն ընկնող: Թէն իր նախորդութեանց ընթացքին ունակմալ յարեալումնեաւ հանդիպեցաւ քննադատներէն, սակայն ճաշարեւմտականութեանը օգնութեամբ հասնելով փրկեց զինք մահուան ստոյգ վտանգէն:

Փրօֆ. Սարափեան երբ Ամերիկա ուսանելու եկած էր (1910-1913), հոգաբարձուներու հրաւերով եւ Առաջնորդարանի կարգադրութեամբ կիրակի օրը կը քարոզէր Նիւ-Իորքի, Նիւ-Ճըքզիի եւ Թրոյի Հայց. Առաջնական եկեղեցիներում բռնէմ:

Իսկ երբ Համաշխարհային Պատերազմէն վերջը Փրօֆ. Սարափեան կը հաստատուի Ֆրէզո, Գալիֆորնիա, Առաջնորդարանի կարգադրութեամբ քարոզած է ճան, իսկ ինչ պահասութեան եւ կամ բացակայութեան պատճառաւ՝ Ֆրէզոյի, Ֆառալէքի, Ռիտլիի, Սեյմի եկեղեցիներում մէջ, ինչպէս նաեւ երբեմն Հաւ Աննիլքի եւ Սան Ֆրանսիսկոյի Հայց. եկեղեցիներում մէջ:

Փրօֆ. Սարափեան գործէ քառասուն յետոյ, ուր երկար տարիներ շարունակ Գալիֆորնիոյ Հայց Առաջնորդարանի կիրակնօրեայ Գլխաւորներու կեդրոնական խորհուրդի Առնակատարութեամբ պաշտօնը յաջողակաւ վարեց: Առնակատարի հանգամանքով կ'այցելէր Գալիֆորնիոյ Հայց. եկեղեցիներու կիրակնօրեայ վարժարանները, ամառը պէտքերուն մօտէն կը ծանօթանար, գտադրեալու կարգադրութիւններ կ'ընէր, ձեռնարկները կը քարոզէր եւ տարեկան համաժողովներ կը կազմակերպէր: Իր պատմականութեան յիշատակն իւր աշակերտներու թիւը շատցաւ եւ թէ՛ կիրակնօրեայ գլխաւորները աւելցան:

ԳՐԻԳՈՐ ՍԱՐԱՓԵԱՆԻ ԿՐԹԱՆՈՒՅԻՆ ԿՐԹԱՆՈՒՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Գրիգոր Սարափեանի կրօնական գործունէութիւնը կը սկսի 1911-ին, երբ ինք Ամերիկա եկելով Համաշխարհային մէջ աստուածաբանութեան ուսանող մըն էր: Եկեղեցական միութեան շուրջ գրած յօդուածները նախ կը սկսին երեւիլ Կ. Պալատ Տնտեսութեան կրօնաբերքին մէջ, ապա նա կը դառնայ մնայուն յօդուածագիր մը այդ կրօնաբերքին:

«Տնտեսութեան Առաջին Համաշխարհային Պատերազմի ընթացքին կը դադրի տնտեսական ու քաղաքական անկայտալ պայմաններու բերումով: Բայց պատերազմէն վերջը Զարմայր վարդ. Կելիւրեան իր կրօնաբերքը կը վերադարձնէ Հայ եկեղեցականութեան սակ: Գրիգոր Սարափեան իր աշխատակցութիւնը կը շարունակէ այս ճար կրօնաբերքին մէջ եւս:

Գրիգոր Սարափեան 1926-ին Ֆրէզոյի մէջ կը կազմակերպէ Հայ եկեղեցականութեան անուանով ընկերութիւն մը: Բիշ յետոյ, 1927 Յունուարին կը հիմնէ Քաղաքային Հայաստանայց կրօնական տնտեսութեան, որ կը հրատարակուի օրը տարիներ, իր պաշտօնաբերքը եկեղեցականութեան: Ապա կը վարէ, որպէս հիմնադիր, առաջին երկու տարւան խնամակարարութեան պաշտօնը: Վերջին հինգ տարւան խնամակարարութեան պաշտօնը կը ստանձնէ Գալիֆորնիոյ Առաջնորդարանի Պատերազմ, Երգական Գլխաւոր Տէր Կարգաւորները: Միտածանակ այս կրօնաբերքը կը վայելէ Առաջնորդ Գրիգ. Տէր Գարեգին Խոյս Խաչատուրեանի հովանաւորութիւնը:

Իսկ Գրիգոր վերջին հինգ տարւան ընթացքին խնամակարարական մարմնոյ մէջ կը շարունակէ իր օգտակարութիւնը: Այսպէս Քաղաքային Հայաստանայց կրօնաբերքը կը հրատարակուի օրը տարիներ շարունակ, որուն մէջ իր «Պատերազմային յօդուածները եկեղեցական, առաջնորդարանական եւ եկեղեցական քաղաքականութեան վերաբերեալ» եկեղեցական եռամսեայ խնամակարարական կողմէ կարգադրութեան մէջ հետաքրքրութեամբ:

Կաշխատակցի Արեւելեան Թեմի պաշտօնաբերք «Հայաստանայց եկեղեցական, ստորագրելով շատ մը եկեղեցականութեան եւ կրօնական խորաքաղաքային յօդուածներ: Տարիներով աշխատակցած է Երուսաղէմի Հայկ. կրօնաբերքին, Կ. Պալատ Հնագիտութեան պարբերական, Ման. Բաշարեան է իր հիւրեւ յօդուածներով ծիսական բերքները: Յօդուածները նաեւ պարբերաբար լոյս տեսած են Հայկական, Քաղաքային, Հնար Օրէն եւ այլ քաղաքի օրաբերքներու եւ տնտեսութեան մէջ: Ան ազդեալ մըն էր մտածումի եւ արական արտագրութեան, պարզ եւ հասկնալի լեզուով:

ԳՐԻԳՈՐ ՈԱՐԱՖԻԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Փրոֆ. Գրիգոր Սարափեանի մեծ ու փոքր հեղինակություններն են հետևեալները.

1.— «Կրօնական կարգ մը հարցումներ. տրուած պատասխաններ», լոյս տեսած է 1919-ին Ալեքեւի կեդրոնական Գօլէթի տպարանէն:

2.— «Հ. Բ. Ը. Միութիւնը Գալիփոքի մէջ», լոյս տեսած է 1923-ին:

3.— «Պատմութիւն Հին Ռիստի», կրօնի դասագիրք, կիրակներեայ եւ ազգային դպրոցներու համար: Հրատարակուած է 1940-ին Անթիլիասի մէջ:

4.— «Պատմութիւն Նոր Ռիստի», կրօնի դասագիրք, կիրակներեայ եւ ազգային դպրոցներու համար: Հրատարակուած է 1941-ին Անթիլիասի մէջ:

5.— «Ս. Գրական Մեծ Դէմքեր», կրօնի դասագիրք: Հրատարակուած է 1941-ին Անթիլիասի մէջ:

6.— «Քարազ Պատրաստելու Արուեստը», Քարզամուտիւն անգլերէնէ: Հրատարակուած է 1944-ին Անթիլիասի մէջ:

7.— «Պատմութիւն Գործոց Ատաֆելոց», կրօնի դասագիրք: Հրատարակուած է 1950-ին Անթիլիաս:

8.— «Ներածութիւն Նոր Կտակարանի», կիրակներեայ դպրոցներու եւ ազգային վարժարաններու կրօնի ուսուցիչներուն համար: Հրատարակուած է 1950-ին Անթիլիասի մէջ:

9.— «Վարդանանց Պատերազմը եւ Վարդան Մամիկոնեան», հայերէն եւ անգլերէն, լոյս տեսած է 1950-ին Էնոք Օրթի տպարանէն:

10.— «Ս. Գրիգոր Նարեկացի եւ Նարեկ Աղօթամատենաց, հայերէն եւ անգլերէն, լոյս տեսած է 1951-ին Քանիգի տպարանէն, ի Ֆրէզնո:

11.— «Թիկի Արմինիքը Զբոյ», անգլերէն, լոյս տեսած է 1954-ին, Ամերիկեան Իֆոնտի տպարանէն, Ֆրէզնո:

12.— «Գործադատում Հ. Բ. Ը. Միութեան Գալիփոքիոյ Շչաճակի», լոյս տեսած է 1954-ին Էնոք Օրթի տպարանէն: Այս գրքին գտն հինգ հազար տալարի հարոյր յատկացուած է Բարեգործական:

13.— «Ս. Ներսէս Շնորհալի, իր կեանքն ու գործունէութիւնը», հայերէն եւ անգլերէն, լոյս տեսած է Էնոք Օրթի տպարանէն 1950-ին:

14.— «Թիկի Արմինիքը Սուրբաթի Զբոյ, Հըր Մերեմոնիզ, Սաբեմեմք, Մէլի Գիւրգիս Էնոք Փրօֆէնց Սեմք», անգլերէն դասագիրք: Ամերիկայի մէջ Գիրակներեայ Դըպրոցներու եւ անգլիկոս չայ ընտանիքներու մէջ գործածուելու համար: Հրատարակուած է 1950-ին Ֆրէզնոյի մէջ: Հրատարակութեան ամբողջ հասոյթը յատկացուած է Գալիփոքիոյ Թիկի Գիրակներեայ դպրոցներու յառաջացման:

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ

Ս. Էջմիածնայ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ Ն. Ս. Օծաբուն Տ. Զ. Վազգէն Ա. Կարողիկոսի կողմէ Փրոֆ. Գրիգոր Ա. Սարափեան գնահատուեցաւ որպէստա կողմակալ մը եւ Ս. Գրիգոր Առաքելի Առաջին Կարգի Ռեկեմէն Շեմշեմալ, Բարեկարգութեան, Հայ Եկեղեցւոյ, Հայ Եկեղեցական Գրականութեան եւ այլ մարզերու մէջ Հայ Ժողովուրդին մատուցած նրկար տարիներու իր օգտակար ծառայութիւններուն հպմար:

Շեմշեմալ եւ կողակալ յանձնուած են իրեն պաշտօնապէս Գալիփոքիոյ մարզմոյն Առաջնորդ Գիւրգի Տ. Թորգոմ Սպ. Մանուկեանի հետեւ, հաշկերոյթի մը ընթացքին, որ սարճուած էր Նոյեմբեր 4, 1902-ի կիրակի օր, Ֆրէզնոյի Ս. Պողոս Մայր Եկեղեցւոյ մորակոտոց ընկերական սրահին մէջ:

Վեհափառ Հայրապետի կողակալ կարգացուած է մահն մոյն հաշկերոյթին մէջ, եւ մերկայ գտնուող իւրաներաւ բազմութիւնը ունկնդրած է զայն յոռնկայս:

ՇԱՀԷ ԳԱՀԱՏԱՆԸ ՍԵՄԷՐԺԻՆԷ